

Vznikla filosofie při zatmění?

Koncem května (28. 5.) se ve Fišerově knihkupectví v Kaprově ulici blízko Filosofické fakulty UK konala pozoruhodná slavnost, při níž sám Platón, vtělivší se do pozemšťana, podpisoval svůj dialog *Prótagoras*, kterým bylo zahájeno nové vydání všech překladů Františka Novotného, kdysi v naprosté většině vyšlých v nakladatelství Jana Laichtera (které bohužel nebylo obnoveno a které tudíž nemohlo obnovit ani vydávání *Naší doby*). Nápad byl výborný, ale měl také své stíny. Senzacechtiví pořadatelé spojili autogramiádu s jiným nápadem, který by každého opravdového filosofa měl zarazit, totiž s oslavou údajného vzniku filosofie před 2577 roky.

Nechápu, že Platón neprotestoval nebo že na protest neodešel, když zjistil, že vznik filosofie je spojován se zatměním slunce. Je sice pravda, že se jeden – a dokonce významný – myslitel snížil k pomluvě, že řecká filosofie se začala rozvíjet k večeru, již při soumraku, a že ji proto přirovnával k sově. Tomuto urážlivému přirovnání byl ulomen největší hrot poukazem na to, že sova je tradičně považována za ptáka moudrého (ale může opravdový filosof přikládat váhu takovým obecně sdíleným představám a možná předsudkům?), dále že sova byla oblíbeným ptákem ochránčyně Athén, v nichž se filosofie dočkala vrcholu svého rozkvětu, atd. Ale nepochybně tu zůstává onen problém, že filosofie je srovnávána s ptákem, který vylétá po soumraku a že nás tedy provází do stále černější noci. Protože tento podivný nápad nebyl při slavnosti zmíněn, nelze Platónovi vytýkat, že Hegela nekritizoval; nevypadalo by to slušně, kdyby v tak mimořádné chvíli napadal bez aktuálního důvodu jiné filosofy. Ale že mlčel k tak nesmyslnému nápadu, který spojuje vznik filosofie přímo se zatměním, to je neomluvitelné. zdá se, že i Platón podléhá nemoci většiny těch, kdo na čas byli vyřazeni z kulturního života a nyní jsou rehabilitováni, totiž že se snaží se alespoň dnes zavděčit publiku, které si na ně po desetiletí nevzpomnělo a nyní jim blahosklonně věnuje kousíček své pozornosti.

Je ostatně příznačné, že někteří významní myslitelé, kteří by k tomu mohli něco podstatnějšího říci, nebyli pozváni (alespoň nebyly čteny jejich omluvné dopisy). Na prvním místě bych uvedl samotného Thaletu, který by mohl nejlépe dosvědčit, že se filosofem nestal teprve v den, který (díky egyptským informacím) užaslým Athéňanům předpověděl. Samozřejmě mohl něco takového učinit kdokoli, kdo by se od egyptských kněží nechal poučit nebo kdo by jim jejich posvátný kalendář bez jejich vědomí excerpoval. Ale člověk nevzdělaný by byl velmi opatrný (zejména proto, že řecká intelektuální a ještě víc neintelektuální veřejnost už tehdy měla na filosofy či protofilosofy spaden a neměla je v lásce). Thalés si byl jist, protože porozuměl něčemu, čemu nejspíš dost do hloubky neporozuměli ani egyptští kněží (to ostatně prokázal i svou pověstnou větou o trojúhelnících vztyčených nad průměrem kružnice). Thalés musel být filosofem dříve, než se odvážil vyprovokovat zvědavost a eventuelní pomstychtivost Athéňanů svou drzou předpovědí toho, že se bůh Hélios na pár minut odebere kamsi do ústraní uprostřed bílého dne. Kromě toho víme, že počátky všech nových skutečností jsou lidským zrakům skryty, takže zjevnými se stávají teprve první nápadné projevy čehosi již předtím vzniklého. Filosofie se mimo veškerou pochybnost zrodila daleko dříve, než došlo k Thaletem předpověděnému zatmění.

Ale je tu ještě jedna významná věc, která by měla opravdovým filosofům bránit v nesmyslném předsudku, že filosofie začala ve chvíli zatmění. A právě v této hlavní věci by

byl Thalés býval korunním svědkem. Je známo, že měl smysl pro to, zavírat účinně ústa všem posměváčkům, kteří zkarikovaně líčili filosofa jako člověka, hledícího na hvězdy a proto padajícího do jámy, která je přímo před ním. Thalés velmi brzo našel odpověď na tehdy módní teorie, že nejdříve si filosof na své filosofování musí vydělat a že nesmí očekávat žádné státní subvence (víme přece, že ještě Platónův učitel byl odsouzen za provokativní žádost, aby byl doživotně zaopatřen ve státním zámku pro zasloužilé občany, aby už nemusel živit sebe a rodinu ekonomicky přínosným kamenictvím a asi nepřiliš uměleckým sochařstvím; tak se tehdy projevíly praktické důsledky filo-Zofie nové, na mezinárodních trzích zdatnější athénské demokracie a především její ekonomické reformy, jejíž přívrženci opovrhovali opravdovou filo-Sofií, jak jí rozuměl sám Sókratés). Skoupením celé úrody oliv ještě nedozrálých a pak prodejem nedostatkového zboží (protože odhadl včas, jak se bude vyvíjet situace na trhu) získal obrovské bohatství, aby pak měl příležitost ukázat, že filosof nehodlá žít z toho, co si vydělá prodejem myšlenek na trhu; i když na trhu zajisté dovede obstat v jiném než svém „sortimentu“, to nejvlastnější, co podniká, prostě není určeno jako luxus jen mohovitým konzumentům.

Filosofie se nerodí tam, kde někdo dovede vydělat jmění na olivách, a nerodí se ani tam, kde šoumen ohromí davy předpovědí zatmění. Thalés to věděl, a proto asi nebyl pozván; Platón pozván byl, ale neprotestoval. Nebo to celé byl podfuk? Nakonec tam na té slavnosti snad ani sám Platón nebyl a podpisy jsou falešné – stejně jako byl falešný onen křestní list, který byl filosofii vystaven? Konec konců sláva Platónova je z větší části založena na tom, že by žákem nesrovnatelného Sókrata. Nebylo by bývalo vhodnější – a pokud jde o opravdovou filosofii, také věcně zajištěnější – si jako garanta slavnosti pozvat právě jeho? Vždyť to byl právě Sókratés, kdo první začal se vši vehemencí zdůrazňovat rozdíl mezi pravou filosofií (ALÉTHINÉ FILOSOFIA) a mezi tím, co pravou filosofií není a v nejlepším případě ji jen napodobuje? A tak mi napadá: neslavila pod záminkou údajného zrodu filosofie ne-li svůj zrod, tedy jakési své znovuzrození spíše sofistika? Nebyl to ve skutečnosti sofista, který – přestrojen za Platóna – podpisoval jeho dialog, protože s podpisem Platónovým (byť podvrženým) se kniha bude lépe prodávat? Vždyť právě Sókratés sám v na trh uvedeném dialogu charakterizuje sofistu jako „jakéhosi obchodníka nebo kupce se zbožím, kterým se živí duše“ (str. 16).

Lev T-ý